



# İŞİN CİNAYETİ OLUR MU?

Ramazan TÜRKMEN

Dr. Gültekin AKARCA

Wilhelm Wolff Toplum Araştırmaları Derneği

Sınıf mücadelesinde işçi sınıfının temel sorunlarından bir tanesi kendi dilini kullanmakta gösterdiği zaafiyettir. Sınıf mücadelesi üç alanda yürür: Ekonomik, politik ve ideolojik. Bu üç alan aynı zamanda bize mücadelenin düzeylerini de gösterir. Her mücadele bir diğerini mayalar. Sınıfın farklı örgütlenmelerinde farklı mücadele alanları öne çıksa da bu üç alanın diyalektik birliği sağlanmaksızın mücadelede kazanım elde etmek, elde edilen kazanımları süreğen kılmak mümkün değildir. İşçi sınıfının dilinin, sermayenin dilinden ayrıştırılması/arındırılması meselesi, ideolojik düzeyde yürütülen mücadelenin özellikle günümüz şartlarında en önemli konularından birisidir. Marx, Alman İdeolojisi'nde şöyle demişti: *"Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır. Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin fikrîsel ifadesinden başka bir şey değildir, egemen düşünceler, fikirler biçiminde kavranan maddi, egemen ilişkilerdir, şu halde bir sınıfı egemen sınıf yapan ilişkilerin ifadesidirler; başka bir deyişle, bu düşünceler, onun egemenliğinin fikirleridirler."* (abç)<sup>1</sup>

Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin ifadesinden başka bir şey değilse, bizatihi dilin kendisi de egemen sınıfın dilidir. Sınıflı toplumlarda dilin kendisi de sınıfsaldır. Gündelik ilişkilerinde tüm toplum egemen sınıfın diliyle konuşur, egemen sınıfın diliyle düşünür. Bu dil kapitalizmde sermayenin dilidir. Eğer böyle ise işçi sınıfı da bu gerçeğe mahkum görünmektedir. Yani işçi sınıfı da sermayenin diliyle konuşmaktadır. O halde sermayenin diliyle düşünen, sermayenin diliyle konuşan

bir sınıftan, sınıf savaşında özne olması nasıl beklenebilir? Bu soru sınıf mücadelesinin yönünü belirler. İşçi sınıfı da tıpkı sermaye sınıfı burjuvazi gibi, kapitalist üretim ilişkilerinin, yani mülkiyet ilişkilerinin sonucudur. Bu nedenle kapitalizme özgü bir sınıftır. Kapitalist üretim tarzından önce yoktur, sonra da olmayacaktır. Bu nedenle, kendi varlığının inkarı bilinciyle hareket etmeyen işçi sınıfının sınıfsal mücadelesi, kapitalist üretimin sınırlarını aşamaz. Bu sınırları aşmanın yegane koşulu, mülkiyet ilişkilerini sorgulayan, burjuvazinin elinde özelleşmiş toplumsal servetin toplumsallaştırılmasını amaçlayan bilincin ve dilin işçi sınıfı tarafından sahiplenilmesidir. Bu bilinç ve dil, kapitalist üretim ilişkilerinin dışında, Marx'ın tarih biliminin geliştirilmesi ve işçi sınıfına taşınması aracılığı ile var olabilir. Lenin'in parti öğretisi bu nedenle bir örgütlenme modeli olmanın çok ötesinde önemlidir. Çünkü bu öğreti, egemenlerin bilincini üreten egemen üretim ilişkilerinin dışında bir alanda örgütlenme fikrine sahiptir. Marx'ın biliminin şimdiye değin üretilmiş en gelişkin pratik/politik tercümesidir. Profesyonel devrimci tanımı, sıkça yanlış anlaşıldığı gibi, maaşlı parti görevlilerini değil kapitalist üretim ilişkilerinin dışında konumlanmış işçi sınıfının kurmay heyetini imler. Aynı zamanda bu öğreti bize egemen üretim ilişkilerinin dışında bir ilişki bütününe sahip olmadıkça, egemenlerin dilinin ve aklının tuzaklarına açık olduğumuzu da anlatır.

Marx, Kapital'in ilk cümlesinde şöyle söyler: *"Kapitalist üretim tarzının egemen olduğu toplumların zenginliği, 'muazzam bir meta birikimi' olarak kendini gösterir, Bunun birimi tek bir metadır."*<sup>2</sup> Metanın genel tahlili ile birlikte emek-gücünün de bir meta olduğunu öğreniriz. Özel bir meta, ama yine de bir meta. Kapitalist üretim ilişkilerinde tüm toplum birbiriyle meta sahipleri kimliği ile ilişkiye girer. Bu meta sahipliğinin hukuksal ifadesi, vatandaş/yurttaşdır. Bu haliyle tüm meta sahipleri



kapitalist hukuk karşısında eşitlenmiş (!) olur. Her meta sahibi bir diğerinden meta sahibi kimliğinin getirdiği hakların tanınmasını ister. Bu haklar, kaynağını, eşit değerdeki metaların eşit değerdeki metalarla değişilmesi yasasından, yani değer yasasından alır. İşçi için de kapitalist bir özne olarak, aynı durum geçerlidir. O da herhangi bir meta sahibi gibi kapitaliste sattığı, yani pazarda değişime sunduğu metasının değerinin verilmesini ister. Emek-gücünün değerinden daha düşük ücret ile çalıştırılması, daha uzun çalıştırması, emek-gücünün üretim sürecinde sözleşmeye aykırı kullanımı vb, değer yasasının ihlali anlamına gelir. Bu ihlal durumu, meta ilişkilerinin genel ve yerleşik olduğu bir toplumda, toplumun geriye kalanı tarafından haklı ve meşru görülen bir tepkiyle karşılaşır. İşçi sınıfının, değer yasası ihlal edildiğinde her karşı çıkışı, her isyanı, diğer meta sahipleri gibi kaynağını mülkiyet ilişkilerinden alan, sistem içi bir tepkidir. Bu tepkinin üzerinde yükseldiği bilinç sadece egemen üretim ilişkilerinden kaynağını alan meta sahibi olma bilincidir. Yükselen öfke adaletsizliğedir. Adalet talebi, eşitlik talebidir. İşçi şöyle söyler: "Ben de herkes gibi bir yurttaşım. Biricik metamı, emek-gücümü pazarda kapitaliste bir sözleşme ile sattım. Ancak kapitalist, sözleşme şartlarına aykırı olarak, biricik metam olan emek-gücümü, benim iradem hilafına, sözleşme şartlarına aykırı bir biçimde, satmış olduğum kısmın ötesine geçerek tüketmektedir. Ey yurttaşlar, ey diğer meta üreticilerinden oluşan toplum ve onların temsilcisi olan devlet, ben sözleşme şartlarının sağlanmasını istiyorum, adalet istiyorum." Burada konuşan işçi, tüm toplum ve hukuk nezdinde meşru bir talepte bulunmaktadır. Çünkü toplum ve hukuk, karşısında, sömürü çarkları altında ezilen bir işçi değil, hakları gasp edilmiş bir meta sahibi, bir yurttaş görmektedir. Çılgınlığın olanca yakıcılığına, acının büyüklüğüne, sözleşmeyi ihlal eden kapitalistin pervasızlığına karşın yükselen ses ve onun dile getirdiği talep, mülkiyet ilişkilerinden doğan hakların teslim edilmesinden başka bir şey istememektedir. Ve "eşit haklar arasında son sözü kuvvet söyler".<sup>3</sup> İşçi ile kapitalistin karşı karşıya geldiği bu sınıfsal çatışma hali, kaynağını kapitalist mülkiyet ilişkilerinden alan, çözümünü sistemin sınırlarını aşmayan bir çatışma halidir. Konuşulan dil, kapitalist mülkiyet ilişkilerinin dilidir. İşçi bu dil ile

konuştuğu için haklı ve meşru kabul edilmektedir. Ancak emek ile sermayenin karşı karşıya geldiği her durum yeni bir bilinç düzeyine vasat hazırlar.

Ne zaman ki işçi, yurttaş kimliğinden sıyrılır ve "Herşeyi üreten benim. Tükettiğiniz herşeyi, tükettiğiniz metaları üreten üretim araçlarını, üretim araçlarını üreten üretim araçlarını, üretim araçlarının üretilebilme bilgisini, herşeyi, tüm dünyayı ben üretiyorum. Bu nedenle ben ürettiğim herşeyi istiyorum" der; işte o zaman, bir anda dil, mevcut mülkiyet ilişkilerinin dışına çıkar. Yurttaş işçinin dili, yerini sermaye sınıfı karşısında konumlanmış, komünist işçinin diline bırakır. Şimdi bu dil artık ne burjuva hukuk ne de sermaye nezdinde meşru bir dildir. Ancak işçi sınıfının gerçek ve devrimci dili budur. Bu dil sermaye karşısına emeği, burjuvazi karşısına işçi sınıfını konumlandırır. İşçi sınıfını her koşul altında taraf olmaya çağırır. Bunun tersi de geçerlidir. İşçi sınıfını taraf olmaya çağırılan dil, işçi sınıfının dilidir.

### Mütercim ve Tercümanlar ve Sınıfın Dili

İstanbul İşçi Sağlığı ve Güvenliği Meclisi, emek yağmasına dair az sayıda mevziden bir tanesidir. Meclis, işçi sınıfının gündeminin oluşturulması doğrultusunda özel bir konuma sahiptir. Ulaşmış olduğu bu konum, işçi sağlığı ve güvenliği konusuna, güncel kaygıların ötesinde, daha genel bakmasını zorunlu kılmış görünüyor. Bir süredir iş veya işçi sağlığı, iş veya işçi cinayeti başlıklarında, kavramları ortaklaştırmak hedefli bir tartışma yürütülüyor. Her ne kadar meclis çevresinde yürütülen tartışmalar, başlangıç itibarıyla, mütercim, tercümanlar arası bir çeviri sorunu gibi başlamış olsa da, Murat Çakır ve Emre Gürcanlı'nın müdahaleleriyle daha gerçek bir mecraya kavuşmuş bulunuyor. Devam eden bu tartışmada bu makalenin yazarlarından Ramazan Türkmen tarafından kaleme alınan Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi'nin (MSG) 53. sayısındaki "İşçi Cinayetlerinin Politik Ekonomisi"<sup>4</sup> başlıklı yazı, Emre Gürcanlı imzalı "İşçi Cinayetleri mi İşçi Cinayetleri mi?" adlı yazısında konu edilmiş; benzer biçimde Murat Çakır'ın bir yazısında da yazının bazı tespitlerine eleştiri getirilmiştir.<sup>5</sup> Bu can yakıcı konuda yapılan her eleştiri anlamlı ve önemlidir. Her iki yazarın da tartışmayı



ele alış biçimi Marksist referanslarla konuyu ele almayı olanaklı kılmaktadır; çünkü her iki yazar da işçi cinayetlerinin bir sistem sorunu olduğu önermesine sahip çıkmaktadır. Mesele hangi kavramsallaştırmanın bu tespiti ifade edebileceğinde düğümlenmektedir. Her ne kadar tartışma ortak referanslarla yürütülmeyi olanaklı kılsa da bu, her iki yazarla aynı düşündüğümüz anlamına gelmiyor. Ortak niyetler, ortak hedefler ve işçi sınıfından yana tutum alışımızdan bağımsız olarak, henüz işçi sınıfının dilini konuşma konusunda ortaklaşmadığımız bir gerçek. Ancak sınıfın dili konusunda ortaklaşılacak bir bilimi kabul ettiğimiz düşüncesi, işimizi kolaylaştırıyor. Bu nedenle Marksizme referansla yürütülecek bir tartışmanın ilerletici olacağı kanaatindeyiz. Bu önemlidir. Çünkü bir referans noktası saptamak, alana ortak kavramlar önermeyi mümkün kılabilir. Sınıflı bir toplumda her ortaklaşma, aynı zamanda bir ayrışmayı da içerisinde taşır. İşte bu ortaklaşma ya da ayrışmayı olanaklı kılan şey, işçi sınıfının bilimidir. Bu ayrışmayı gerçekleştirebilmek için yapılması gereken en son şey, dili, üretim ilişkilerinden bağımsız, kendinde şey olarak ele almaktır. Bu nedenle Emre Güranlı'nın bize sunduğu, bir kavramın 1) yerleşik olması, 2) anlaşılır olması ve 3) kapsayıcı olması kalıbı üzerinden ilerlemek mümkün değildir. Çünkü bu kalıp önsel olarak bize sunulanı veri alır. Aslolan ise bize sunulanın reddini sağlamaktır. Tıpkı kaza ve cinayet söyleminin değişiminde olduğu gibi. Bu nedenle Emre Güranlı bu kalıbı önerirken ne kadar yanlış bir yerde duruyorsa; bu önerinin peşi sıra ifade ettiği "*Kuşkusuz kullandığımız dilin ve kavramların sınıfsal olmasından söz etmek bile gereksiz, biz sınıflı bir toplumda işçi sınıfının dilini egemen dil haline getirmek ve/veya egemen dile 'dayatmak' zorundayız, bu da bir mücadele alanıdır.*"<sup>6</sup> derken, o kadar doğru bir yerde durmaktadır. Bu dayatma sayesinde bir kavram yerleşik, anlaşılır ve kapsayıcı hale gelir. Bu üç özellik bize çıkış noktasını değil, sonuç noktasını gösterir. Öyle ise bir kavrama dair tercihimizi nasıl kullanmalıyız? "Mücadele nasılsa kendi dilini yaratır, bizim görevimiz sınıfın mücadelesini örgütlemektir" diyerek mi? yoksa bilime başvurarak mı? Biliyoruz ki sınıfın kendiliğinden bilinci ile kendisi için bilinci arasında büyük bir fark vardır. İşçi sınıfı ekonomik mücadelesi ile ancak sömürüyü sınır-

landırma (emek gücünü elde edebildiği en yüksek değerden gerçekleştirme) talebini yükseltirken, sömürünün ortadan kaldırılması talebi, mülkiyet ilişkilerinin aşılmasını, bu da işçi sınıfının iktidarını gerektirir. Dil eğer bilincin aracıysa, işçi sınıfının mücadelesinin düzeyi aynı zamanda bilincinin düzeyini de gösterecektir. Bu nedenle mücadele kendi dilini yaratır söylemi, kendiliğindenci bir düşünce tarzının ürünü olabilir ve reddedilmesi gerekir.

### İş ve Kapitalizm

Her iki yazar da, iş cinayetleri kavramının kullanımında ortaklaşmayı önerirken, vurguyu işin kapitalist niteliğine yapmaktadır. Murat Çakır "*Zira 'iş cinayeti' kavramında kullandığımız 'iş'teki kastedilen apaçık ki 'kapitalist iş'tir. Hedef alınan kapitalist sistemdir.*" derken, Emre Güranlı "*'Zira iş cinayeti dediğimizde de aynı iş güvenliği kavramını açıklarken olduğu gibi, işçiye, işçinin korunmasına değil, kapitalist işin doğasından dolayı işçilerin katledilmesine odaklanmış oluyoruz.*"<sup>7</sup> demektedir. Önerme, iş kavramının niteliğine yani **kapitalist** işe gönderme yaparak geliştirildiğine göre, öncelikle bu konuyu tartışmak gerekir.

Marx, Kapital'in Birinci cildinde şöyle söylüyor: "*Emek-sürecinin basit öğeleri şunlardır: 1. İnsanın kişisel etkinliği, yani işin kendisi; 2. İşin konusu ve 3. İşin araçları.*"<sup>8</sup> Buradan da anlaşılacağı üzere kişisel etkinliği gerçekleştirecek olan insan, emekçidir. **Emekçinin işin araçları ile işin konusu üzerinde gerçekleştireceği etkinliğe iş denir.** Bu tanım geneldir. Yani bize işin kapitalist niteliğini söylemez. İşin niteliğini anlayabilmemiz için, etkinliği gerçekleştiren öznenin yani emekçinin, işin konusu ve işin araçlarıyla kurduğu ilişkiye bakmamız gerekir. İşin konusu ve araçlarıyla kurulan ilişkiden kasıt, emekçinin, işin konusu üzerinde, işin araçlarıyla, hangi organizasyona uygun olarak faaliyette bulunacağı değil, mülkiyet ilişkisidir. Bu ayrım kavramsallaştırmada yazarlarla aynı düşüştüğümüzün temel noktasıdır. Sorunu işin organizasyonunun kapitalist niteliğine bağlayarak tanım geliştiriyorsanız iş cinayeti, yok sorun mülkiyet ilişkilerinden kaynaklanmaktadır diyorsanız işçi cinayeti kavramını kullanırsınız. Sanki aslında aynı şeyden bahsediyormuşuz gibi bir algının oluştuğu ve meselenin ayrıntı bir konu üzerinde yürütülen



tartışma çevresinde yürütüldüğü düşünülüyorsa bildik özdeyişi tekrarlamak faydalı olur: Şeytan ayrıntıda gizlidir.

Eğer emekçinin kendisi için konusu ve araçlarıyla birlikte mülk ediniliyorsa, bu üretim ilişkisi bize köleliği anlatır. Eğer emekçi, üretimin konusu ve araçlarıyla bağımlı bir ilişki kurmuşsa, bu üretim ilişkisi bize feodalizmi; eğer emekçi için konusu ve araçlarından kopartılmış, ilişki sadece sermaye dolayımı ile kurulabiliyorsa bu bize kapitalist üretim ilişkilerini anlatır. Öyle ise işin doğasını belirleyen unsur mülkiyet ilişkileridir. Bizler işin doğası dediğimizde kendinde bir şeyden bahsetmeyiz; tam tersine belirlenen bir ilişkiden söz ediyoruz demektir. Ekonomi Politigin Eleştirisine Katkı'nın, Marksist literatürle tanışık, herkesçe malum önsözünde Marx, "Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder... Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri **mevcut üretim ilişkilerine ya da, bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan, mülkiyet ilişkilerine ters düşerler**"<sup>9</sup> der. Kapitalizm bir üretim tarzıysa, yani üretici güçlerin belirli bir gelişme düzeyine tekabül eden bir ilişki (yani mülkiyet ilişkisi) biçimi ise, kapitalist iş dediğimiz şey de insanın, işin konusu üzerinde, işin araçlarıyla belirli bir mülkiyet ilişkisine bağlı olarak gerçekleştirdiği etkinliğidir. Ona kapitalist niteliğini veren mülkiyet ilişkileridir. Yani üretim araçlarına kimlerin sahip olduğu, kimlerin bu koşullardan yoksun oldukları için emek-güçlerini satmak zorunda olduklarıdır. Emre Güranlı bir yazısında şöyle diyor: "Kapitalist üretimin temel belirleyeni sermaye birikimi ve bunun biricik yolu artı değer sömürsüdür. Artı değer sömürsünü artırmak için ise sermaye sınıfı iki şeyi yapar, kimi zaman zorla, kimi zaman rızayla; mutlak artı değeri artırma (çalışma süresini uzatma) ve görece artı değeri artırma (üretim hızını artırma, emek sürecini yoğunlaştırma). Ve tüm bunları gerçekleştirirken kullandığı **teknoloji de 'taraflıdır'** (abç). Teknolojik pratikler de, denetim ve yönetim mekanizmaları da 'taraflıdır', işin özü teknoloji, üretim yöntemleri, yönetim ve denetim mekanizmaları sermaye sınıfı tarafından seçilir ve belirle-

nir."<sup>10</sup> Öncelikle yukarıdaki satırlarda yer alan maddi bir hatayı düzeltmek gerekir. Emegün yoğunluğunu artırma, görece artı-değeri artırmanın bir yolu değildir. Emegün yoğunluğunun artışı, bir işgününün içindeki gözeneğin azaltılması metaforuyla anlatılır ve işgününün uzatılmasında olduğu gibi yeni değer üretilen mutlak artı-değeri artırmanın bir yoludur. Neyse...Bu yanlış, dikkatli bir "yeniden Kapital okumasıyla" giderilebilir. Güranlı'nın sözlerinde asıl tartışmamız gereken şey 'teknolojinin taraflı olduğu' önermesidir. Konu hakkında ilerleyebilmek için Marx'tan aktaracağımız aşağıdaki uzun alıntı ön açıcı olabilir. Tartışma şudur: İşçileri kim işsiz bırakıyor? Çünkü manifaktür döneminden makineli üretime geçilmiş; artan emek üretkenliği, yani daha az sayıda işçinin daha fazla miktarda sermayeyi harekete geçirmesi olanaklı hale gelmiş ve sonuç olarak işçiler yığınlar halinde işsizliğin pençesinde telef olmaktadır. Yani soruyu güncel tartışmamıza uyarlısak biz buna 'işçileri kim öldürüyor?' diyebiliriz. Kapital'de tartışma şöyle ele alınıyor: 'Kuşku götürmeyen bir gerçektir ki, yalnızca makine, işçileri, gerekli geçim araçlarından "azat etmekte" sorumlu değildir. Girdiği sanayi kollarında üretimi ucuzlatır ve artırır, ama başlangıçta, diğer sanayilerde üretilen geçim araçlarının kitlesinde bir değişiklik yapmaz. Böylece, makinenin sanayiye girmesiyle, işlerinden edilen işçiler için toplumun sahip olduğu gerekli geçim araçları eskisinden daha fazla değilse, eskisi kadardır. Yıllık üretimin, işçi olmayanlar tarafından telef edilen büyük bir kısmı, bunun dışındadır. Ve işte bizim savunucularımızın dayandıkları nokta budur! Makinenin kapitalist kullanımından ayrılmaz çelişki ve uzlaşmaz karşıtlıklar, makineden değil, ama aslında makinelerin kapitalist biçimde kullanımından doğduklarından ötürü, mevcut değildir diyorlar! İşte bu yüzden, makine tek başına alındığında çalışma saatlerini kısalttığı halde, sermayenin hizmetine girdiği zaman bunu uzatmakta; ve gene kendi başına, çalışmayı hafiflettiği halde, sermaye tarafından kullanıldığı zaman, işin yoğunluğunu artırmaktadır; kendi başına, o, insanın doğa üzerindeki zaferi olduğu halde, sermayenin elinde, insanları bu kuvvetlerin kölesi haline getirmektedir; kendi başına, üreticilerin servetini artırdığı halde, sermayenin elinde bunları sefilleştirmektedir - bütün bu ve öteki



nedenlerle, burjuva iktisatçılar kendilerinde varolmadıklarını, ve öyleyse teorik varoluşlarının da olmadığını rahatlıkla öne sürebiliyorlar. Böylece, o, kendisini, kafa yormaktan kurtardığı gibi, üstelik kendi karşıtının üstü kapalı olarak, makinenin kapitalist kullanımına değil de, bizzat makineye karşı çıkacak kadar aptal olduğunu söyler”<sup>11</sup> Gürcanlı'nın ‘ama benim söylemek istediğim bu değil, ben teknolojinin değil, teknolojik tercihlerin tarafı olduğundan söz ediyorum’ diye söylendiğini duyar gibiyim. Marx, konunun devamında dönemin meşhur canisi Bill Sikes’in savunmasındaki akıl yürütmeyi, anlamamızı kolaylaştırmak için aktarır. “Sayın jüri üyeleri, bu gezginci tüccarların gırtlığı kuşkusuz kesilmiş. Ama kabahat bende değil, bıçakta. Böyle arzi münasebetsizlikler oluyor diye, bıçağın kullanılmasını büsbütün ortadan kaldıralım mı yani? Düşününün bir kez! Bıçaksız tarım da, ticaret de olur muydu? Bıçak, anatomide meşhur bir araç olduğu gibi, cerrahlıkta da sağlığa yararlı değil midir? Ayrıca ziyafet masalarının da gönüllü bir yardımcısı değil midir? Eğer bıçağı ortadan kaldırırsanız...bizi barbarlığın uçurumlarına fırlatıp atmış olursunuz.”<sup>12</sup> Gürcanlı bize Bill Sikes’i dinlemiş ve hak vermiş bir sosyolog edasıyla seslenir. ‘Evet, evet, cinayetlerin sebebi bıçaktır. Bütün cinayetler bu keskin bıçaklar nedeniyle işlenmektedir. Bu bıçaklar bir an önce toplatılıp yerine canı ve katillerin kör bıçaklar kullanmaları sağlanmalıdır.’

Muhtemelen Bill Sikes’in savunmasına jürinin tek bir üyesi ikna olmamıştır. Ancak mesele kapitalizm olunca cinayetleri önlemek için katillere kör bıçak tavsiye edenler çoğalır. Unutulan şey, katil öldürecekse, ister planlı, isterse onu tahrik ettiğini iddia ettiği güdülerin esaretinde olsun, cinayet işleyecek bir silah mutlaka bulur. Bu silah kör bıçak bile olsa.

### Kör Bıçak Önermeleri

“Yeterli işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri alınsa”, “işçiler dikkatli olsa”, “şu kişisel koruyucuları kullansa işçiler”, “devlet adam gibi denetlese”, “İSG kültürü yerleşse”, “yasal mevzuat adam gibi uygulansa” vs. vs. Evet bunlar yapılırsa, ölümler, meslek hastalıkları azalır, daha az işçi sakatlanır, daha az işçi hasta olur. Ama “daha az”... Yine işçiler ölecek, sakat kalacak, hastalanacaktır...

Çünkü yukarıdaki yapılsa, edilse diye biten önerilerin hepsi, işyerine odaklanan, teknik bir bakış açısını yansıtmaktadır. Halbuki, iş cinayetlerinin (kaza ve meslek hastalıkları sonucu ölüm, yaralanma ve hastalıkların) nedenini aramak için, biraz dışarıya çıkmak, bakış açımızı işyerlerinin hem dışına, hem de üretim süreçlerinin en temel çarklarının en dip noktalarına sokmamız gerekiyor.”<sup>13</sup>

Yukarıdaki cümleler yazarın ‘teknoloji taraflıdır’ cümlesinden önce yazdığı pasajdan alınmıştır. Bunları söyleyen yazarın teknisizm batağına nasıl sürüklendiğini anlamakta zorlanabiliriz. Ancak yazarın baktığı, üretim süreçlerinin en temel çarklarının en dip noktalarında gördüğü şey, üretim ilişkileri yani mülkiyet ilişkileri değildir. Onun görebildiği tek şey, kar güdüsüyle hareket eden kapitalistin tercihlerine bağlı olarak şekillenen üretme biçimleridir. Sorun böyle ele alınınca, kar güdüsü (bu daha sonra aşırı kar güdüsü olarak sunulur) ortadan kalkmadığı sürece üretim sürecinde ortaya çıkan riskler ortadan kalkmaz. Yani ‘iş cinayetleri’ ve işçi sağlığı sorunları çözümlenemez. Meselenin özünde kapitalistin kar arayışı nedeniyle ortaya çıkan risk durumu vardır. Kar güdüsü ortadan kalkmadığı, yani kapitalizm ortadan kalkmadığı sürece riskler de ortadan kalkmaz ve bu nedenle ‘iş cinayetleri’ ve işçi sağlığı sorunu kapitalizm şartlarında çözümlenemez. İşte bize sunulan derin analizin özeti bu kadardır. Sorun böyle ele alınınca çözüm tedrici bir biçim alır. Riskler ortadan kaldırılamıyorsa, azaltılmalıdır. Yani üretme biçimlerinin değişimi için mücadele edilmelidir. Sonuç olarak işçi sınıfına hiçbir geçerliliği olmayan şu fantastik önermeler bir program olarak sunulur. Şimdi bu önermelerin her birisinin içeriğini farklı bir okumayla anlamaya çalışalım.

**“1. Tehlikeli işler, prosesler! Bazı işler temelden yanlıştır ve tamamen ortadan kaldırılmalıdır, örneğin Kot taşıma insanlık için zorunlu bir iş midir? Yanıtımız hayır!”<sup>14</sup>**

Kapitalizm sınıflı bir toplumdur. Herhangi bir sınıflı toplumda insanlık gibi genel bir paydadan söz edilemez. Kapitalist bir toplumda insanlık kavramı da tıpkı yurttaş, vatandaş gibi tek ortak paydası meta sahipliği olan, tüm sınıf çatışmalarının maskelendiği burjuva bir kavramdır. Öyle ise ‘insanlık için zorunlu bir iş’ tanımı eğer sınıfsız bir



toplumda yaşamıyorsak, alanlarda haykırılan 'insanlık onuru' kadar boş bir tanımdır. Bu yaklaşım referansını işçi sınıfının biliminden değil, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden alır. Fransız devriminin aydınlanmacı eşitlik, özgürlük, mülkiyet ve Bentham<sup>15</sup> ilkelerinden bir adım ileri gitmez. Marx Kapital'de bu dört ilkenin iç yüzünü göstereli çok oluyor.

Kapitalist toplumda üretimin yegâne amacı kardır. Bir kapitalistin temel güdüsü başlangıçta sahip olduğu değerden daha büyük bir değere ulaşmaktır (P-P'). İlk yatırılan paradan fazlalığı ifade eden P' ( $P' = P + \Delta p$ ) nin hangi metanın üretiminden veya dolaşımından geldiğinin kapitalist açısından hiçbir önemi yoktur. Onu, ürettiği metanın kullanım değeri (yani yararlılığı) bir gram dahi ilgilendirmez. Bir metada kullanım değerinin işlevi, değişim değerinin (o metanın üretimi için gerekli ortalama toplumsal emek zamanı) taşıyıcısı olmasıdır. Eğer bir metadan, yani değişim için üretilmiş bir kullanım değerinden söz ediyorsak, burada yararlılığın tek ölçütü o metanın toplum tarafından talep ediliyor olmasıdır. Bu nedenle kapitalistlere kot taşlama işinin insanlık için zorunlu bir üretim olmadığı ve kaldırılması gerektiğini söylediğinizde size dönüp bunu müşterilere anlatmanız gerektiğini söylerler: 'Madem zorunlu değil, onlar bu ürünü almaktan vazgeçerlerse zaten biz de üretmeyiz'. Sonuç olarak iş dönüp dolaşıp, tüketicilere dönük tanıtım kampanyaları örgütlemeye, 'tüketici farkındalığını'(!) geliştirmeye varır. Oysaki mesele, kot taşlama işçilerinin bu işi yapmak zorunda olmasından kaynaklanmaktadır. Onların neden ölümü göze alarak bu işte çalıştıklarını sorguladığımızda, çözümün, işyerinin tanzimi veya yasaklanması ile ilgili olmadığını da anlarız. Katliamdı kurtulan maden işçilerinden birisi sanırım şöyle demişti: 'Yukarıda açlık kesin, aşağıda ise ölüm bir olasılık'. İşçileri sonuçlarını bildikleri bir işe mahkûm kılan şey, emek arzı ile talebi arasındaki dengesizliktir. Yani yedek sanayi ordusunun büyüklüğüdür. İşçi sınıfının, yedek sanayi ordusunun büyüklüğünü azaltmaya yönelik her mücadelesi, işçi sınıfını emeğin yağma edildiği üretim alanlarından uzaklaşmaya, sonuç olarak bu durum da ya bu üretim alanlarının islahına, ya da tümüyle karlı alanlar olmaktan çıkmasına yol açar. Yedek sanayi ordusunu küçültecek tek talep, iş gününün

kısaltılması talebidir. Ve bu talep, işçi sınıfının sistem içi mücadelesinin nirengi noktasıdır. Sadece "sistem içi" mücadelesinin nirengi noktasıdır; çünkü, işçi sınıfını emek gücünü satmaya zorunlu kılan üretim araçlarından ve tüketim mallarından yoksun olması gerçeği değişmedikçe, emek arzı ile talebini yöneten yasalar, sınıf mücadelesinin yanı sıra, aynı zamanda sermayenin hareket yasaları tarafından yönetilir. Yazar bize kot taşlama işinin yasaklanması için mücadele gibi mücadelenin öznesinin kim olduğu belirsiz bir önerme yerine, işgününün kısaltılması ya da en azından sekiz saatlik işgünü yasaasının uygulanmasını önermiş olsaydı, böyle bir mücadelenin sınıfın birliğini sağlayan, yedek sanayi ordusu ve faal emek ordusunu aynı talep etrafında birleştiren belki uzun erimli ama gerçekçi bir mücadeleye çağırılmış olurdu. Böyle bir mücadele, sistem içi karakterine (sömürüyü sınırlandırma) rağmen, sömürünün olmadığı bir dünya için mücadele ile bağ kurardı.

**"2. Tehlikeli maddelerin, yöntemlerin, araç ve ekipmanların kullanılması binlerce işçiyi öldürmekte, hasta etmektedir...Bunun yerine daha sağlıklı malzeme kullanılabilir, ancak kapitalizm ucuz, verimli, karlı olanı, tehlikeli de olsa sonuna kadar kullanmakta ısrar eder ve karşılığında binlerce işçiyi öldürür. Mücadeleler belli bir noktaya gelince yasaklanır ve 'cezalar' verilir"<sup>16</sup>**

Elbette yazar da kabul eder ki, işçileri öldüren, hasta eden, üretebilme potansiyellerini yok eden sadece **tehlikeli** madde, yöntem, araç ve ekipmanlar değildir. Bir büro işçisinin oturduğu sandalye, bant tipi üretimde ayakta durmak, üretim hızının bir tık artırılması, molaların beş dakika kısaltılması, her an aç kalacağım korkusu, çocuğun okul parası vb.; tehlikeli görünmeyen, ancak işçinin sermaye ile kurduğu ilişkinin sonucu olan hemen her şey işçiyi öldürür, hasta eder, üretebilme potansiyelini tüketir. Emre Gürcanlı bize emek-sermaye ilişkisinin işçiye ödediği bedeller arasında tercihte bulunmayı öneriyor. Ancak burada sorun sınırın nereden çizileceğidir. Neler tehlikeli madde, yöntem, araç ve ekipmandır? Eğer burjuva mevzuat tarafından tanımlanan sınırlar kaynak gösteriliyorsa, bu mevzuatlar tümüyle sermayenin dönemsel çıkarlarının, sermayeler arası rekabetin ve sınıf mücadelesinin ürünüdür. Elbette, işçi sınıfı mücadelesinin bir yönü sömürüyü sınırlandırma müca-



delesidir. Ancak bu mücadele eğer işçi sınıfına asıl sorunun sömürünün bizatihi kendisi olduğunu göstermiyorsa, sömürünün meşrulaştırılmasının aracı haline dönüşür. Unutulmaması gereken şey, emek yağmasının, emek sömürsünün bir biçimi olduğudur. Sömürünün bu biçiminin farkı, değer yasasına aykırı oluşu, kapitalist mülkiyet ilişkilerinin meşru saydığı sınırların ötesine geçmiş olmasıdır. Bu ayırım, eğer kapitalist üretim ilişkilerinin içinden bakıyorsanız anlamlı ve görülebilir bir ayırmadır. Ancak bir adım geriye atıp, bakış açımızı değiştirirseniz, bu ayırım tüm meşruluğunu yitirir. Kapitalist mülkiyet ilişkilerinin dışından bir bakış ile göreceğiniz tek şey, emek sömürsüdür. Herkes kabul eder ki, bizlerin meşruiyet sınırları ile kapitalist hukukun meşruiyet sınırları arasında temel bir fark vardır: Bizler sermayenin ölü emek olduğunu ve bir vampir gibi canlı emekle varlığını koruyabildiğini biliriz. Kişileşmiş sermaye olarak kapitalistin kalbinin yerinde atan bizim kalbimizdir. O bizden sızdırdığı, hem de yasa dışı olarak gaspettiği kadar, yasal olarak da sızdırdığı hayatlarımızı yaşamaktadır. Bu nedenle yağmayla birlikte sömürünün tüm biçimleri gayri meşrudur, ortadan kaldırılmalıdır. **Daha sağlıklı malzemeler** gibi muğlak talepler sonu gelmez şu tartışmanın önünü açar; ne daha sağlıklıdır? Kapitalizmde üretim araçlarından kopartılmış işçi için sağlıklı tek bir an veya eylem var mıdır? İşte teknisizm bu tartışma ile başlar. Bu sorularla birlikte sermayenin yerine düşünmeye, sermayeyi vicdana çağırmaya başlarız. Oysa sağlıksızlığın temel kaynağı, emeğin, işin konusu ve araçlarından kopartılmış olmasıdır. Bu durumu değiştirmeyen hiçbir eylem nihai olarak başarıya ulaşamaz.

**“3. Aşırı kâr hırsı, hızlı, acele, derme çatma, mevzuata aykırı riskli çalışma ortamları yaratmıştır. Denetimsizlik de bunu beslemektedir... Üretim sürecindeki tehlikeli işler, hala ortadan kaldırılamıyorsa risklerin kabul edilebilir sınırlara çekilmesi gerekir. Tehlikeli işleri ortadan kaldırmak mümkün değilse ve tehlikeli maddeleri kullanmak zorunluysa, üçüncü aşamaya geçilir ve risklerin azaltılmasına çalışılır.”<sup>17</sup>**

Yukarıdaki cümleler hem meselenin ekonomi politik okumasına dair yanıtlar içermektedir; hem de kapitalist üretim ilişkilerinde işçi sağlığı ve güvenliği için bir ‘normal’ tanımı getirmeye çalıştı-

ğından, çok riskli bir algının oluşumuna kapı aralamaktadır.

Yazar, sıklıkla karşılaştığımız bir klişeyi hiç sorgulamaksızın alıp yinelemektedir: ‘İşçi sağlığı ve güvenliğine dair sorunların ardında **aşırı kar hırsı** yatmaktadır.’ Bu ezber cümlenin şöyle devam etmesi gerekir: ‘Öyle ise sermaye aşırı kar hırsından arındırılırsa sorun çözülebilir.’ Öncelikle bu tespitin kendisi olgusal olarak gerçeklikle örtüşmemektedir. İşçi sağlığı ve güvenliğinin en yoğun tehdit altında olduğu işletmeler, sanıldığı gibi, aşırı kar elde etmeye çalışan işletmeler değildir. Kapitalizmde dönemsel olarak oluşan ve politik bir desteğe gereksinim duyulan tekeller bir kenara bırakılırsa, aşırı karın (bunun Marksist literatürdeki bir karşılığı da artı kârdır; yani ortalama kar oranının üzerinde elde edilen kar) kaynağı, sermayenin organik bileşenindeki farklılıktır. Yani bazı sermayelerin teknik yapısı diğerlerinden daha ileridir. Bu teknik yapıdaki farklılık, o üretim alanında emek üretkenliğinin daha fazla olması, bu da o teknik ile üretilen metaların daha ucuza mal olması anlamına gelir. Bir metayı diğer sermayelerden daha ucuza üreten kapitalist, diğer sermayelerin teknik bileşeni yükselene, yani diğer sermayeler de aynı emek verimliliği ile üretim yapana değin ortalama kar oranının üzerinde kar elde eder. Bu ortalama karın üzerinde elde edilen kara, artı-kar adı verilir. Ancak sermayesinin organik bileşeni düşük olan, bu nedenle sıklıkla ortalama kar oranını bile elde edemeyen kapitalistin önünde tek seçenek vardır; o da metanın maliyetini düşürecek diğer yöntemleri kullanmak. Bu yöntemlerden birisi de, işçi sağlığı ve güvenliği maliyetlerini kısımdır. Öyle ise yazarın ileri sürdüğünün tam tersine işçi sağlığı ve güvenliği sorunu artı-kar arayışından daha çok, sıklıkla, ortalama kar oranını yakalama çabasındaki sermayenin, organik bileşenin düşük olduğu üretim alanlarının, eğer ölçüğümüz dünya pazarı ise sermayesinin organik bileşeni düşük ulusların görünür sorunudur. “Görünür sorunudur” diyoruz, çünkü yapısal olarak işçi sağlığı ve güvenliği sorunu, kapitalizmin tümü için geçerlidir. Ancak düşük teknik ile üretim yapılan alanlarda bu sorun, nispi olarak diğerlerine göre daha fazladır. Gürcanlı’nın yaklaşımı meseleyi kapitalistin aşırı kar hırsına indirger. Ancak kapitalist dediğimiz kişi sadece ‘kişileşmiş sermayedir’. Bizim kapitalistte gördüğü-



müz hırs, aslında, sermayenin hareket yasalarına uymaya çalışan kapitalistte, bu yasaların tezahüründen başka bir şey değildir. Bu konu üzerinde duruyoruz, çünkü son dönemin modası her sorunu 'neo liberal politikalar' ya da vahşi kapitalizme bağlamak şeklinde bir düşünüş biçimidir. Oysa kapitalizmin vahşisi - ehlisi olmadığı gibi, neoliberal politikalar da sermayenin keyfi bir tercihi değil, sermayenin dönemsel (konjonktürel) çıkarlarının bir ifade şeklidir. Bugün için neoliberal politikaları sermaye için rasyonel olmaktan çıkarabilecek tek güç, işçi sınıfının birleşik, örgütlü eylemliliğidir. Ancak, bu, neoliberal politikaların sermaye için her dönem mutlak olarak rasyonel olduğu anlamına gelmez.

Bir şeyin aşırısından şikayet ediyor ve sorunu burayla ilişkilendiriyorsanız, bu yaklaşım örtük olarak o şeyin normalini meşru gördüğünüz anlamına gelir. Karın aşırısı sorundur dediğinizde aşırı ve kötü olmayan bir kar oranı ile işgörmek, sermayenin neden olduğu emek yağmasını ortadan kaldırır anlamına gelir. Ancak ülkemizde her gün madenlerde işçilerin ölmesi ile Almanya'da senede bir işçinin ölmesi aynı oranda gayri meşrudur. Aşırı ve normal arasındaki nispi ilişkiyi görememek, kolaylıkla kapitalist devletin bir formunu neoliberal devlet diye lanetlerken, diğer formunu sosyal devlet diye kutsamaya ya da ABD'yi lanetlerken Avrupa Birliği oluvermeye kadar gider. Mesele, kapitalist biçim ve görüngülerin arasındaki farkların ayırında olmak, bu farklılıkları unutmadan kapitalizmin kendisine karşı bir mücadele örgütleyebilmektir. Bu parantezden sonra tartışmanın aslına dönelim.

Emre Gürcanlı'nın elimize tutuşturduğu program doğrultusunda ilkin bazı 'insanlık' için zorunlu olmayan üretim alanlarını yasakladık. (ki bunun içine sermayenin tüketimine giren tüm lüks meta üretimini, keyif verici tüm maddeleri, kimin tüketimine bakılmaksızın değerli taş ve metalleri vb katmak gerekir. Bunların hiç birisi zorunlu üretim alanları değildir)<sup>18</sup> Sonra, bazı tehlikeli işlerdeki tehlikeli madde, yöntem, araç ve ekipmanlarını islah ettik, yerlerine daha pahalıya gelse bile daha sağlıklılarını koyduk. Ancak hala sorun çözülmedi. Üretim ve risk içeren yöntem ve malzemelerin kullanımını zorunlu, o zaman da riskleri azaltmaya çalıştık. Bütün bunların en sonunda işçinin sorumluluğu gündeme gelir. Ancak bu da sorunun çözümü

için ana unsur değildir. Peki, bu anlatıdan çıkan sonuç nedir? "Özetle işçi güvenliği yerine, iş güvenliği daha a.yerleşik b.anlaşılır c.kapsayıcı bir kavramdır"<sup>19</sup> Yukarıdaki söylenenlerden nasıl böyle bir sonuca varıldığını anlayamasak ta, sorunun kaynağı yukarıda alıntı yaptığımız cümlelerin hemen öncesindeki sözcüklerde kendisini hissettirir. 'Ayrıca iş güvenliği sadece işçinin güvenliğini değil, çevre güvenliğini, üçüncü şahısların güvenliğini, genel itibarıyla toplumun güvenliğini de içermektedir, içermelidir. En basit bir inşaat faaliyetinin bile çevreye ve çevrede yaşayanlara etkisi vardır ve bunun ortadan kaldırılması da bizzat "iş güvenliği" disiplininin üzerinde odaklanması gereken bir konudur. Örneğin çarpıcı bir örnek verirsek, Hindistan'daki Bhopal "faciasını", katliamını düşünürsek, burada işçiye değil işe, kapitalist işe, o işin örgütlenmesine, denetlenmesine vs. odaklanılması ancak bizi olayı çözümlenmeye götürebilecektir."<sup>20</sup> Gürcanlı'nın zihin dünyasında toplum işçiler, kapitalistler ve üçüncü şahıslar olarak bölünür. Böyle bir bakış açısına sahip olduğunda doğal olarak işçiye odaklanmak sorunu daraltmak, sınırlamak anlamına gelir. Bu bakış açısından " ...iş cinayeti çünkü toplumsal ilişkiler ve üretim ilişkilerinin billurlaştırılmış işyeri ortamındaki o "iş" bir cinayete yol açıyor o yüzden iş cinayeti!"<sup>21</sup> söylemi hiç bir tuhafılık içermez. O'na göre kapitalizm, işyerinde yaşanan bir olgudur, işçi de üretim sürecinde işçidir. Kapitalizmi imleyen şey ise kapitalist işin kendisidir. Bu bakış açısı, bu nedenledir ki, üretim ilişkileri ile toplumsal ilişkileri birbirinden ayırır. Bu bakış açısında her şey birbirine girdiği gibi, üretme biçimleri ile üretim ilişkileri de birbirine karışır. Oysa Marx daha Kapital'i yazmadan yıllar önce Komünist Manifesto'da ' Feodal toplumun yıkıntılarında doğan modern burjuva toplum, sınıf karşıtlarını ortadan kaldırmadı. Yalnızca eskilerinin yerine yeni sınıflar, yeni baskı koşulları ve yeni mücadele biçimleri koydu. Tüm toplum giderek iki büyük düşman kampa, doğrudan birbiriyle karşı karşıya gelen iki büyük sınıfa bölünüyor: Burjuvazi ve proletarya.' diyordu. Marx elbette ki toplumu iki büyük sınıfa bölerken, bunu ne daha 'radikal' olmak ne de 'sınıfsal' görünmek için yapıyordu. Bu yaklaşım onun sınıf analizinin doğal sonucuydu. İşçi kime denir? Bu sorunun Marksist literatürde ezber yanıtı, 'üretim araçlarından ve tüketim mal-





larından yoksun, emek gücünü istediği kapitaliste satma özgürlüğüne sahip, ancak, emek gücünü satmak zorunda olan kişi işçidir' şeklindedir. Bu tanımın bir adım gerisine gidersek Marx'ta işçi tanımının 'emek gücü metasına sahip olan kişi' olduğunu görürüz. Bir metanın iki özelliği vardır: Kullanım değeri ve değişim değeri. Kullanım değeri yararlılığı ifade eder. Ancak meta, emek ürünü, değişilen her şey olduğuna göre, bu yararlılığın o metaya sahip olan kişi için bir anlam ifade etmemesi gerekir ki elindeki yararlılığı değişime sunabilsin. Yoksa kişi o yararlılıktan kendisi faydalanırdı. Öyle ise yararlılığın metanın sahibi için değil, metayı talep eden kişi tarafından bir anlamı olmalıdır. Değişim değeri ise bir metayı üretmek için gereken emek miktarını ifade eder ve birimi emek zamandır. İşçinin emek-gücü de bir meta olduğuna göre onun da bir kullanım değeri ve değişim değeri vardır. İşçinin emek-gücünün kullanım değeri, onun üretebilme potansiyelidir. Her kullanım değeri alıcısı için bir anlam taşıdığına göre, kapitalist için emek-gücünün kullanım değerinin karşılığının artı-değer üretme özelliği olduğunu söyleyebiliriz. Her neyse... İşçinin emek gücünün kullanım değeri olan onun üretebilme potansiyelinin, işçi için bir anlam taşıması gerekir. Yoksa bu yararlılığı kendisi kullanırdı. Peki, neden işçi bu yararlılığı kendisi kullanmaz, onun için bir anlam ifade etmez? Bu sorunun yanıtını bize mülkiyet ilişkileri verir. Çünkü işçi üretebilme potansiyelini harekete geçirecek üretim araçlarından yoksundur. Bu yeterli değildir. Aynı zamanda eğer yaşamını devam ettirebilecek bir gelire sahipse, bu şartlarda kullanım değerini satmayabilir. Öyle ise tüketim mallarından da yoksun olmalıdır. Peki, bu üretim araçları ve tüketim mallarına kimler sahiptir? Bu sorunun yanıtının kapitalistler olduğunu biliyoruz. Bir topluma baktığımızda, eğer o toplum farklı mülkiyet biçimlerinin hüküm sürdüğü (emeğin bizatihi kendisinin mülkiyetin konusu olması gibi) bir toplum değilse, yani meta ilişkileri genelleşmiş bir toplum ise sadece iki sınıf görürüz: Üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanlar ve bunlara sahip olmadığı için emek-güçlerini (üretebilme potansiyelini) satmak zorunda olanlar. Marx'ın tanımı, satmak zorunda olmakla, satmış olmak arasındaki farkın altını çiziyor. Bizim okumalarımızdan anladığımız, işçinin, emek-gücünü satmış olsun ya da olmasın,

onun işçi olduğudur. Bu fark bize sadece işçinin elindeki metasını gerçekleştirip gerçekleştirmediğini gösterir; yoksa onun meta sahibi olup olmadığını değil. İşte bu nedenle emek-gücünü bir kapitaliste satmış işçi faal emek ordusu içinde yer alırken, henüz emek gücünü satmamış işçi, yedek sanayi ordusunun içinde yer alır. Yedek sanayi ordusunun farklı kompartmanlarına burada girmiyoruz. Bu uzun anlatının derdi şunu göstermektir: kapitalist üretim ilişkilerinin hakim olduğu bir toplum iki sınıftan oluşur; burjuvazi ve proleterya. Bu iki sınıfın dışında gözlemlediğimiz sınıflar varsa, bu sınıflar o toplumun geçiş toplumu niteliğinden kaynaklanan, çözülmekte olan, tarihsel olarak geçerliliğini kaybetmiş ve zaman içinde bu iki temel sınıftan birisinin unsuru haline gelecek tortulardır. Bu tortuların varlığı, sınıf mücadelesinin konjonktürel görünümüne etki edebilir ancak mücadelenin özünü değiştiremez. Benzer biçimde yedek sanayi ordusunun ve işçi sınıfının geleceğini oluşturan çocukların (işçinin ailesinin) durumu ise doğrudan işçi sınıfının mücadelesine bağlıdır. Çünkü emek gücünün değerinin içerisine ailesinin geçim giderleri de girer. Diyeceğimiz odur ki, toplum görünümünde iki sınıftan daha fazla katmanlı görünse bile tüm savaşım iki sınıfın arasındaki mücadeleye bağlı olarak şekillenir.

Emre Güranlı, sıkça karşılaştığımız gibi, işçiyi üretim sürecindeki faal işçiye indirmediği için, faal işçi sınıfının dışındaki unsurların da işçi sınıfına ait olduğunu görmekten uzaklaşıyor. Bu durumun doğal sonucu olarak, sınıfsal bakma iyi niyetine rağmen sınıf çizgisinin muğlaklaştığı, sınıfsız bir bakış açısının bataklara saplanmaktan kendisini kurtaramıyor. Oysa çevre sorunundan, sağlık, eğitim, barınma, şehir planlama vb hemen tüm sorun alanları, sınıfsal sorun alanlarıdır. Bu sorun alanlarını mülkiyet ilişkileri ekseninde ele almadığımız ve kapitalist üretim ilişkilerini, üretme ilişkilerine indirmediğinizde hepsi kendinde sorun alanları olarak bağımsızlaşan ve mücadele öznesi işçi sınıfı olmaktan çıkıp, yurttaş/vatandaşa dönüşen, sadece kurguda mücadele alanlarının birliğinin sağlanabileceği bir anlayış üretirsiniz. İş cinayeti ve işçi cinayeti kavramları arasındaki tercih farkı bu nedenle teknisizm ile sınıfsal bakış açısı arasındaki farka dayanır.



Son olarak yazarın kendisini ısrarla kurtaramadığı dilbilgisi alanına dair de bir kaç söz söyleyelim. ‘Güvenlik (İngilizcede security ve safety ayrılmaktadır, bizde genel olarak emniyet veya iş güvenliği şeklinde ikiye ayrılabilir) yalnızca işçi odaklı düşünülemez.’ Yazar kelimenin semantik yapısından destek ararken dahi sınıfsal bakışı teğet geçmektedir. Security kelimesinin Türkçe anlamı güvenlik, Safety kelimesinin anlamı ise emniyettir. Güvenlik; hangi önlemler alınırsa alınsın aşılacak bir durumu ifade eder. Sizin aldığınız önlemleri aşmak için karşı tarafa bir irade tanımlanır. Kavram ‘İş güvenliği’ olarak kullanıldığında akla ilk gelen, karşı tarafın iradesi ile işin yapılmasına karşı kötü bir niyetinin olduğudur ve buna karşı önlemler alındığıdır. Böyle bir şeyi zamanında makine ile sermayeyi birbirinden ayırt edemeyen ve maddi üretim araçlarını kendilerine düşman olarak gördükleri için makineleri kıran ludistler yapmışlardır. İş güvenliği kavramı, işin güvenliğini sağlama, işi başka bir iradeye karşı koruma anlamına gelir. Oysa güvenliği sağlanacak olan ve buna karşı bir iradenin söz konusu olduğu tek unsur işçinin kendisidir.

Geriyeye neden? ” iş cinayeti” yerine “işçi cinayetini” ısrarla savunduğumuz sorusu kalıyor. İşçi sağlığı ve işçi güvenliğini tartışırken aslında işçi cinayetlerinin gerisinde yatan nedenleri göstermiş olduk. Özetleyecek olursak işçi üretim ilişkisini kurduğu emek pazarında emek-gücü metasını kapitaliste sattığı andan itibaren ne toplumsallaşmış üretimin bu çarpık biçiminde, ne de üretilmiş olan toplam toplumsal değer paylaşımında irade sahibi değildir. Üretim toplumsal, temellük bireyseldir. Kendi iradelerinin dışında, kişileşmiş sermayenin yani kapitalistin ve topyekün kapitalist sınıfın iradelerinin sonucunda yaşanan her ölüm, ister fabrika, işyeri, işlik çatısı altında isterse emek-gücünün yenilenme süresinin geçtiği bu çatı dışındaki tüm yaşam alanlarında gerçekleşsin, işçi cinayetidir. Burada ölüm bir iradenin bir başka irade tarafından yok edilmesi gerçekliği altında olmuştur. İşçi sınıfının iktidarı ele geçirerek sınıfsal iradesi ile üretim yaptığı toplum biçiminde, toplumun iradesi onun iradesi olduğu için, hiçbir ölüm işçi cinayeti olmayacak, gerçek anlamda bir iş kazası olacaktır. Bir iradenin bir başka iradenin tahakkümü altına değil gerçekten işten kaynaklandığı için iş

kazası olacaktır. Üretimin toplumsallığına karşı temellükün bireyselliğinden, temellükün de toplumsallaştığı o güne kadar kullanılması gereken doğru kavram İŞÇİ CİNAYETİ dir

### Sonuç

Bu tartışma neden bu kadar önemli? ‘Hepi topu aynı sınıfın penceresinden baktığını iddia eden iki yaklaşımın yürüttüğü teorik bir kavram tartışması’ denebilir. Ancak bir süredir MSG Dergisi işçi sağlığı ve güvenliği meselesinde bir konunun altını çiziyor. Biz bu konuyu tersten bir ifadeyle şöyle dillendiriyoruz: İşçi sağlığı bir sağlık sorunu değildir ve işçi güvenliği de bir güvenlik meselesi değildir. Peki, öyleyse nedir? İşçi sağlığı ve güvenliği, bir sınıf savaşımı meselesidir. Ve sınıf savaşımı mülkiyet ilişkileri temelinde ele alınabilir. Bu tespitleri dillendirmemizin somuttaki karşılığı nedir? Yaşadığımız coğrafyada işçi sağlığı ve güvenliği meselesi uzunca süredir meslek odalarının sorun alanlarının içinde yer almıştır. Sağlık denilince akla hekimler, güvenlik denilince akla mühendisler, ‘iş güvenliği uzmanları’ gelir. Bu sadece akla gelmez, pratikte sorunun muhatabı olarak iş görenler büyük oranda meslek odaları ve birlikleri olarak somutlanır. Sendika ve parti gibi sınıf örgütleri, işçi sağlığı ve güvenliği meselesine büyük oranda kördürler. Sendika yöneticileri sorunu hekim, mühendis ve akademisyenlere havale etmenin gönül rahatlığı ile hareket ederler. Onlara bu rahatlığı bahşeden akıl, sorunun iş sürecinin düzenlenmesinden ya da yazarlarımızın da ifade ettiği biçimde, kapitalistin üretme sürecindeki tercihlerinden kaynaklandığına dair akıldır. Mesele teknik bir meseledir ve teknik bir meseleyi de en iyi uzmanları bilebilir. Öyle ise sorun hakkında sözün sahibi, konunun uzmanlarıdır. Meslek örgütlerinin meseleye yaklaşımında üyelerinin en azından bir kısmının işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı olmasının ve bu üyelerin anlık çıkarlarının işçi sınıfının tarihsel çıkarlarıyla örtüşmemesinin rolü belirleyicidir. Sorunu sınıf meselesi olmaktan çıkartıp, muhatabını mesleki kimliklere indirgediğinizde sınıf örgütlerinin sorunla aralarındaki mesafenin uzaklığından şikâyet edemezsiniz. Her ay yüzlerce işçi ölümünün yaşandığı bir ülkede, bugün tüm özverili çalışmalarına karşın, sorunu kendisine dert eden yapıların İSİG, TTB İşçi Sağ-



lığı Kolu, MSG Dergisi, TMMOB İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurultayları vb. olması; sendikalar ve işçi sınıfının temsilcisi olma iddiasındaki yapıların yürütülen bu çalışmalara bile 'lütfen' dahil olması, üzerinde kafa yorulması gereken, sınıf mücadelesi açısından patolojik bir durumdur. İş cinayeti ve iş güvenliği kavramsallaştırması bu gerçeğin ifadesinden başka bir şey değildir. Bugün mücadelenin dili, mücadele zemininin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir ve bu ihtiyaçlar sınıfsal değil daha çok hümanist bir örtüye sahip mesleki ihtiyaçlardır. Oysa sınıf mücadelesinin işçi sınıfının diline ihtiyacı vardır. "Dünyayı Sarsan On Gün" filmini pek çokları seyretmiştir. Orada bir sahnede, bir menşevik bir işçiye bir şeyler anlatır. İşçi sorar: 'Sen hangi sınıftan yanasın? İşçi sınıfından mı, burjuvaziden mi?' Menşevik anlatmaya devam eder, işçi aynı soruyu sormaya devam eder: 'Sen hangi sınıftan yanasın? İşçi sınıfından mı, burjuvaziden mi?' Kullandığımız dil de böyledir. Ya işçi sınıfının diliyle konuşuruz ya da sermayenin diliyle. Ya işçi sınıfının aklıyla hareket ederiz ya da sermayenin aklıyla. Sınıflı bir toplumda alacakaranlık alanlar olsa bile siz ya gündün yanasınız ya da geceden. Kimse alacakaranlıktan yana olamaz. Sınıf savaşımı kimseye bir orta yol sunmaz. Bu nedenle, ya "iş cinayeti" ve "iş güvenliği" kavramlarını kullanmayı öneren arkadaşlar bizlere kullandıkları dilin işçi sınıfının dili olduğunu anlatmalıdır ya da biz onlara "işçi cinayeti" ve "işçi güvenliği" kavramlarını. Ya da bir başkaları çıkıp hepimize sınıfın dili bunların hiç birisi değildir diye gerçeği göstermelidir.

Ancak hiç unutmamamız gereken şey, kavganın işçi sınıfının kavgası olduğudur. Sınıf örgütleri bu kavgayı mücadelelerinin merkezine oturtana değin çağrı, bu örgütlere olmalıdır.

### Kaynaklar

- Marx, K. ve Engels F. (1992) Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K. (2009) Kapital, Cilt I, Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K. (2011) Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı, Sol Yayınları, Ankara.
- Gürcanlı, E. (2015) İş cinayetleri mi işçi cinayetleri mi?, <http://ilerihaber.org/yazarlar/emre-gurcanli/is-cinayetleri-mi-isci-cinayetleri-mi/1335/>, 21 Haziran 2015.
- Türkmen, R. (2015) İşçi Cinayetlerinin Ekonomi Politigi, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Sayı: 53, S:2-10.

### Dipnotlar

1. K.Marx F.Engels Alman İdeolojisi Sol Yayınları 1992 syf: 70.
2. K. Marx Kapital 1cilt syf:47 Sol Yayınları 2009
3. age syf.:232.
4. R. Türkmen, İşçi Cinayetlerinin Ekonomi Politigi, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Sayı: 53, S:2-10, 2015.  
<http://www.ttb.org.tr/MSG/images/files/dergi/53/53.pdf>
5. E. Gürcanlı, İş cinayetleri mi işçi cinayetleri mi? <http://ilerihaber.org/yazarlar/emre-gurcanli/is-cinayetleri-mi-isci-cinayetleri-mi/1335/>, 21 Haziran 2015.  
M. Çakır İşçi sağlığı ve iş güvenliği meclisi mail grubu
6. E.Gürcanlı a.g.e.
7. E. Gürcanlı M.Çakır.
8. K.Marx kapital1 syf:181.
9. K.Marx Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı Önsöz 2011
10. E.Gürcanlı <http://ilerihaber.org/yazarlar/emre-gurcanli/isciler-neden-olmek-zorunda/69/>
11. K Marx kapital 1 syf.422.
12. Age 423.
13. E.Gürcanlı <http://ilerihaber.org/yazarlar/emre-gurcanli/isciler-neden-olmek-zorunda/69/>.
14. E.Gürcanlı İş cinayetleri mi işçi cinayetleri mi?.
15. Jeremy Bentham: Faydacılık görüşünün kurucusu.
16. E.Gürcanlı İş cinayetleri mi işçi cinayetleri mi?.
17. age.
18. Bu tartışma marksizmde yazarın konuyu ele aldığı biçimde ele alınmaz. Konunun ele alınış biçimi üretken tüketim, bireysel tüketim eksenidir. Yeniden üretim sürecine girmeyen her tüketim marksizme göre bireysel tüketimdir. Toplumsal açıdan emek gücünün yeniden üretimi için gerekli metallerin üretimi için yapılan tüketimde dahil geriye kalan her tür tüketim ise üretken tüketimdir. Tartışmanın bu eksenini yazarın bize sunduğu eksenle kategorik olarak oldukça farklıdır. ' *Toplumun fiili birikimlerinin gerek boyutları ve gerek etkileri bakımından ne kadar da küçük bir oranının insanın üretken güçlerine ve hatta tek bir kuşağın yalnızca bir kaç yıllık olağan tüketimine gittiği üzerinde az kimse düşünmekte, çoğu hatta aklından bile geçirmemektedir. Bunun nedeni açık, ama etkisi, çok zararlıdır. Yıllık olarak tüketilen servet, tüketimi ile birlikte yok olarak, yalnızca yararlanıldığı, kullanıldığı zamanın dışında bir etki yaratmaz. Ama eşyalara, makinelere, yapılarla, zenginliğin ancak yavaş yavaş tüketilebilen bölümüne gelince, onlar karşımızda, çocukluğumuzdan yaşlılığımıza kadar insan çabasının dayanıklı anıtları olarak durur.*' K.Marx Kapital 2 s:292.
19. E.Gürcanlı İş cinayetleri mi işçi cinayetleri mi?.
20. age.
21. Age.●